

Roland Pécout (1949 – 2023)

Qualques tèxtes a l'entorn de la natura

L'essencial sus l'autor

- L'essencial sus aquest autor es aquí : <http://uoh.univ-montp3.fr/1000ans/?p=904>. A la fin, se tròba una bibliografia de las òbras publicadas
- Per ne saupre mai, lo site qu'ai fargat amb l'Universitat : [Roland Pécout, écrivain-voyageur](#)
- E encara mai, per aqueles qu'an enveja de legir : MJ Verny, *Enrasigament o nomadisme, trajectoire d'un écrivain de la fin du XXe siècle, Roland Pécout* (édition abrégée de la thèse de doctorat), Pueglaurens, Institut d'études occitanes, coll. « Textes et documents », 598 p.[Comptes-rendus critiques : *Europe*, par Frédéric-Jacques Temple, *Òc*, par Jean-Frédéric Brun]. NB : aquest obratge s'acaba per una antologia de tèxtes que d'unes pòdon èsser estudiats en classa
- Un [obratge en linha](#) *L'Envòl de la tartana* – [version PDF](#) – [Version tèxt](#). Aquest obratge foguèt comandat, dins las annadas 1980, per faire legir los adolescents qu'aprenián la lenga. L'ai agut experimentat amb succès en licèu amb d'escolans qu'avián pas qu'una ora per setmana ; çò que fonciona : lo personatge principal, Pèire-Joan, es un jove que los liceans se i pòdon aisidament identificar ; aqueste personatge viatja a través granda part del país occitan, e mai en Catalonha del Sud. Es tanben un biais per parlar de nòstra geografia e de nòstra istòria.
- De [documents video ont l'autor s'exprimís](#) (version occitana e version francesa). NB : sul meteis ligam, d'autres videos d'escribaires (Creissac, Gardy, Chabaud, Ganhaire, Javaloyès, Chadeuil, Casanova, Vernet, Sauvaigo, Salvagno...) : un biais de faire escotar a d'escolans d'autres formas de lengas, amb de locutors que son tanben de creators.

L'Envòl de la Tartana – 3 tèxtes de bon trabalhar

Tèxt 1- Lo Larzac

Situacion : lo personatge principal, Pèire-Joan, ven de pujar a pè dempuèi la garriga fins al Larzac, que li apareis subte

Dins son esquina, lo barrenc vertiginós. Se revirèt pas pus. Avancèt. Avia l'impression d'èstre arribat sus lo tech del mond. Lo vent vonvonejava coma un milion d'abelhas. De flors creissián en matas. Aquel país semblava de se negar dins lo cèl coma dins una mar de lutz e de solesa. Quitèt sos sabatons de gròs cuèr e sas caucetas polsosas per caminar pè-descauç en fasent mèfi als solelhs que dubrissián al ras del sòl sos còrs armats d'espinas. Ara se situava. Avia ganhat lo Causse. Sabia qu'aqueles nauts desèrts d'erbum èran darrièr las garrigas, e mai conoissiá lo Larzac e lo Mejan. Mas s'imaginava pas qu'en qualque endrech las garrigas e lo mond dels planastèls se jonhèsson d'un biais tan perfèch. Èra coma s'èra passat per una pòrta secrèta e encantada.

L'Envòl de la tartana, capítol 2

Qualques punts de trabalhar

- Lo paísatge, entre realisme e vision poetica : imatges e metafòra
- Lo plaser del contact físic amb la tèrra
- Raras e continuïtats dins lo paísatge : « una pòrta secrèta e encantada » : demandar als escolans s'an viscudas d'experiéncias aital de passatge d'un monde a l'autre

Tèxte 2 – Remembres d'enfança a la bòria

Situacion : lo personatge principal, Pèire-Joan, trabalha l'estiu per se ganhar un pauc d'argent. Mena una maquina de meissonar qu'aparten a son oncle païsan e se remembra sas vacanças d'enfant a la bòria

Cambièt de tèrra. Aquí ont son oncle lo mandèt, un grand camp d'espigas magras sus l'espata d'una còla, n'aguèt per acabar la jornada. S'arrestava a de moments per anar beure a la flasca, al fresc dins la robina. Sus la meissonièra, lo bruch regular e los tressauts lo breçavan. S'estalava dins sas pensadas, sas somiadisses, sos remembres. Se vesia pichòt, per d'estius o de tròces de vacanças a la bòria. D'images de patz, un gost de descobèrtas. I avia las machòtas, pichòtas bolas a pena cobèrtas de borra, desnisadas al molin vièih. Las avián abalidas. Una avia viscut. Venguèt una dama-blanca a mitat amiga a mitat salvatja, que se laissava regardar quand caçava las ratas al granièr. Quand sos uèlhs d'aur clucavan en vos espinchant, auriaz dich una divessa presonièra.

I avia lo colombièr amb sos mila nisadors e la frisa de carrels esmautats, e los sambucs tot alentorn : òm acampava las flors per las vendre a l'erborista, a las coopès per lo muscat ; òm copava las brancas per far de petadors.

I avia la tatà. Restava sola. Volia pas anar viure dins la familha de son filh Amargèr. Totjorn vestida de veusa, e liura coma una lèbre. Sempre a córrer la campanha per acampar çò que i avia : de socs, d'ensaladas, de cebas, de capelans. Sempre a se retrobar amb las autras rèiras, a far a pè totes los romavatges del país. Per l'enfant, èra un pauc magiciàna. Sabia tot de la Luna e dels umans. Emplegava de mots rars : barbaboc, aiga-nafa, pansarilha.

L'Envòl de la tartana, capítol 9

Qualques punts de trabalhar

- Remembres d'enfança : cossí naisson ?
- De qué contenen ?
- Las practicas de culhida de plantas sauvatjas (sambuc, sensaladas, cebas...). Cercar de testimònis per los escolans qu'an de contacts amb lo campèstre. Convidar de botanistas occitanistas coma Josiana Ubaud (<http://josiane-ubaud.com/>) o Florença Faure-Brac (<https://occitanica.eu/items/show/22272>)
- Lo personatge de la tatà : demandar als escolans de faire lo retrach d'un personatge que los a aital marcats. Trabalh de collectatge : es que i a, a lor entorn, de mond que practican aital la culhida de plantas o acampan d'autres causas de la natura (socs).
- La magia del lengatge « de mots rars : barbaboc, aiga-nafa, pansarilha ». Cercar dins lo tèxte d'autres mots aital misterioses. Imaginar lor sens. Agachar dins lo *Tresor dau Felibrige*, per exemple, las entradas que començan per « erbo » e ne veire la riquesa.

Tèxte 3- Lo fuòc

Situacion : lo personatge principal, Pèire-Joan, es emplegat coma garda-fuòc en Provença. Dins son espèra, pensa als degalhs que fai lo fuòc.

Cada an, i a de pans entiers de las montanhas que craman. Cuol de botelha que fa l'òpia sus d'agulhas de pinièrs ? Cigarretas escampadas ? Recalius de brasucadas mal tuadas, imprudèncias de vacancièrs ? Es çò que se disiá per caponitge, per esconjurar lo malastre, ne far una fatalitat venguda del defòra. Nani. Lo fuòc montava de las entralhas del País coma una malautiá intima. D'imprudents, n'i avia. E de fòls, de còps, se fasián prene. Mas quasi totes los encendis èran d'afars de gelosiás de caçaires, de revenges de vesinatge, de reglaments de comptes, d'embrolhas de propietat. De vilatges entiers sabian qual – o quala banda – avián encendiat un o l'autre sèrre. Mas las gents parlavan pas. La resignacion. La paur. L'abitud. A mesura que Pèire-Joan s'èra avisat d'aquò, sas certesas totes fachas s'èran esvanidas.

Dempuèi qualques ans, avián començat de prene de mesuras, avián dobèrt de camins còpa-fuòc, pagat los caumaires per desbartassar los bòsques, donat de primas per far païsser los tropèls en forèst, aumentat lo material de lucha. Aquò limitava los degalhs dels encendis, mas empachava pos los cremaires de tuar un pauc mai la Tèrra, cada estiu, a la rescoduda.

Dins los terraires secs, lo fuòc es mai qu'un accident. Es un infèrn racat dels còrs dels òmes per dançar sa dança de flama e de desfacha, per devorar los arbres e las recòrdas, secar los sorgents, eventrar los ostals. E laisser un desèrt mai nus que lo desèrt : combas e puèges plantats d'esqueletas negras, semenats de ròcas fendascladas, cobèrts de cendres. Un pulverum a la còsta de la montanha, coma après un bombardament o una guèrra. Una tèrra finida. E que jamai farà de crètges a mens que mètre per mètre se faga de novelas plantadas.

Se soveniá del fuòc del Barri, l'an d'abans. Pas luènh del Bot del Mond, dins un terrador secarós ont cada arbre es una font, cada forèst un jardin salvatge. La montanha aviá brutlat tota la jornada e tot lo ser. Los canadairs arrestavan pas grand causa, amb lo mistral fòl, coma uèi. A la nuèch, tota la montanha èra esclarada de sapins de Nadal dins la beutat de l'agonia. Sus l'estrada estrecha las autò-pompas s'embotelhavan e avançavan coma de cagaraulas. Amont, de gents del país, de joves en vacanças, de vesins, batián la bauca enflambada amb de brancas de falabreguièr o de faisses de ginèsta. El èra amb eles, formiga entre las formigas. Arrestavan pas res. Se cramavan las ussas. En bas, lo mond del vilatge èran totes acampats. Avián quitament sortit las mamets despoderadas sus sas cadieras. Montava un borbolh d'inquietud, de frairetat, de chale, coma davant totas las catastròfas. Mancavan ren que los mercants de salçissas e de còca-còla. Lo fum fasiá tossir. Cadun e caduna donava son comentari o son conselh, ajudava, bracejava, espinchava. Èra espetaclós coma un grand malur.

Los pompièrs avián ren d'aiga ; dins mièja-ora, foguèron secs. Metèron una pompa e un tudèl al grand potz comunal. Los ostals foguèron salvats. Tot lo Castelàs cremèt. Dusc'a la velha, senhorejava l'encontrada amb sos pins e sos roves gròsses, e los joves de l'endrech i anavan per calinhar. Per Pèire-Joan, èra tota una part de son enfança que tombava en cendres. Èra despasat, espelhat, coma totes ; pichòt, remandat a l'ansia primitiva coma davant un volcan. L'endemán, trobèron de bidons d'essència carcinats aquí ont lo fuòc aviá pres. D'unas diguèron a mièja-votz que sabián. Mas aguèron pas lo fetge de parlar als enquistaires.

Dempuèi, lo Barri a ren que las vinhas per forestes, fa pietat e fa fasti coma una vièlha femna qu'auriá perdut sos pels.

L'Envòl de la tartana, capítol XI

Qualques punts de trabalhar

Lo passatge es long e se poirà trabalhar per tròces

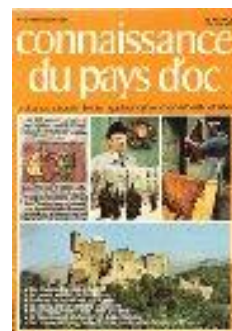
- §1 - 3 : Las questions ecologicas a l'entorn del fuòc : d'ont venon los fuòcs ? de qu'es lo ròtle de l'òme ? quinas precaucions son presas ? Lo tractament poetic de la question : « un infèrn racat dels còrs dels òmes per dançar sa dança de flama e de desfacha »
- § 4 – 6 : un remembre de Pèire-Joan. NB. dins la realitat, i aviá agut un fuòc dins la debuta dels ans 1980 qu'aviá completament cramat las environas de Montpeirós, al pè del Larzac e de la Serrana. Comentar l'ambivaléncia, entre tragèdia naturala e solidaritat.
- Las questions ecologicas a l'entorn del fuòc. Mancarà pas aquí d'elements dins l'actualitat. Faire una recerca dins la premsa e ne tirar un document amb titolatge en occitan.
- L'escritura de Pecout : lo sens de l'imatge « Dempuèi, lo Barri a ren que las vinhas per forestes, fa pietat e fa fasti coma una vièlha femna qu'auriá perdut sos pels ». Trabalh d'escritura : prene un element realista (un arbre en flamas, una còla rabinada, una tèrra que regrelha l'an d'après l'incendi...) e cercar d'imatges per ne rendre compte

Max Rouquette et son œuvre.

Çò que fai de Pecout un grand autor, es pas solament son imaginari personal e son sens poetic desvelopat tot del long de sa vida, a començar per son enfança, es tanben sa set de cultura e de lecturas, a començar per Mistral e Max Roqueta, que fan partida de sos inspirators màgers

« Max Rouquette et son "vert paradis" » 1981 (n° 49 de la revue *Connaissance du pays d'oc*)

Le moutonnement des forêts de chênes verts se troue de clairières où d'anciens jardins achèvent de retourner à la friche. Des murets s'éboulent, siècle à siècle. Parfois, la végétation se concentre en d'impénétrables maquis, en broussailles de rabissane et de salsepareilles où le tunnel va se perdre. Des mûriers relatent la prospérité passée des vers à soie ; ils ressemblent à des sentinelles boursofflées et mortes. Les cades sentent bon et se mêlent au térébinthe qui perd ses feuilles en hiver, et à son faux jumeau le lentisque, qui les garde. Les oliviers se sont ensauvagés. L'herbe verte des talus, au milieu de la sécheresse, annonce l'efflorescence de l'eau, et la nappe souterraine remonte par un laquet construit en pierres et par quelques puits demi comblés. La terre est de plus en plus jonchée de débris de pots vernissés. D'immenses rouvres abritent les oiseaux, des micocouliers font une ombre inutile ; le chemin se finit en aire pavée où, autrefois, on battait le grain des moissons. Et, devant nous, émergeant de la végétation, les ruines de Gardies sont un squelette de hameau, une ruche morte peuplée de fourmis. Les constructions plus ou moins délabrées, les bâtiments plus ou moins éventrés par les sureaux, s'ordonnent en un savant labyrinthe. Sous les grandes voûtes de pierres sèches, il fait une fraîcheur de remise. Là, on faisait le vin, là, on cuisait le pain ; là, on gardait les bêtes. Dans ce domaine autarcique, au début du siècle, cinquante hommes, femmes et enfants s'activaient encore. Quelques carreaux verts de Saint-Jean-de-Fos finissent de s'écailler en bas d'un mur dans ce qui était autrefois l'ombre bonne des cuisines...

Qualques punts de trabalhar

- Lo francitan dins lo tèxt. Cercar l'equivalent dels mots en francés e en occitan
- Revirar qualques frasas en occitan
- Veire la rubrica consagrada a las relacions Roqueta / Pecout sul site [Roland Pécout, écrivain-voyageur](http://www.univ-montp3.fr/uoh/pecout/index.php?option=com_content&view=article&id=27&Itemid=20). Comentar los imatges de Gardies, luòc important dins Verd Paradís (nb : lo mas es ara aroinat, mas del temps de las fòtos, semblava encara la description que i a dins lo tèxt : http://www.univ-montp3.fr/uoh/pecout/index.php?option=com_content&view=article&id=27&Itemid=20)

Mastrabelè, Jorn, Montpeyroux (Hérault) 1999.

Deux documents vidéo à visionner pour accéder au contexte : [en occitan](#) et [en français](#). *Mastrabelè* est paru après quatorze années sans publication majeure de l'écrivain, en langue occitane, depuis *L'Envòl de la tartana* édité en 1986 par le CRDP de Montpellier.

Le site de Saint-Blaise, un point sur la carte

Mastrabelè, ce toponyme mystérieux pour nos contemporains est souvent remplacé dans les documents par celui de Mastramela ou Mastramelle. L'origine du site, sa localisation, les allusions que l'on en trouve dans les textes grecs et latins ont été étudiés par Henri Rolland, l'archéologue qui dirigea les fouilles du site à partir de 1935 dans un ouvrage édité par le CNRS : *Henri Rolland, Fouilles de Saint-Blaise* (Bouches-du-Rhône), supplément à *Gallia*, III, Paris, 1951. Ce travail pionnier est actuellement poursuivi par l'archéologue Jean Chausserie-Laprée que nous voulons remercier ici de l'accueil qu'il nous a réservé en mai 2010 lors de notre tournage sur le site.

Un tèxte tirat de Mastrabelè

*Lei pomas d'amor creisson
se bèn leis amas
se li donas d'aiga
e lei manejas ambé gaubi
puèi per tei dents fan
de sang roja
e una esteleta verda
dins leis escobilhas
dau temps que lo ser
amb sa man quicha
ton còr
per qu'ausigas que pica.*

*Les tomates poussent bien
si tu les aimes
si tu leur donnes de l'eau
et si tu les soignes comme il faut
puis pour tes dents elles font
du sang rouge
et une petite étoile verte
dans les ordures
pendant que le soir
de sa main serre
ton cœur
pour que tu l'entendes battre.*
(Mastrabelè, Jorn, 1999, p. 32 - 33, v. 9 - 20)

Qualques punts de trabalhar

- La poesia del cada jorn : faire imaginar la scèna e visualizar la poma d'amor manjada
- Un dessenh estilizat : faire representar per 3 o 4 frases d'autres legums
- Del microcòsme al macrocòsme

Las Costières del velon d'aur¹

Coma *l'Envòl de la tartana* qu'èra una òbra de comanda del CRDP de Montpelhièr a destinacion dels collegians, *Las Costières del velon d'aur* es una òbra de comanda de las escolàs Calandreta. Coma *L'Envòl de la tartana*, es un recit iniciatic que permet a de joves de dintrar dins lo monde dels adultes. [Legir la ficha en linha](#)

Text- L'ajocador

Escalèt dins la figuèra ont piutavan mila aucèls. Quand s'enfornèt dins lo folhum, los arcèls de brancas color de verd prigond, lo tòs musculós coma lo còs d'una sèrp gròssa, li donèron lo sentit que dintrava dins una cauna. Se faguèt una ventrada de figas blanquetas. D'en primièr, engoliguèt totes las fruchas que podí agantar. Puèi causiguèt las mai maduras, las pus polidas, las ben redondas. A-de-còps, lo pecol se rompiá ren que de lo fregar, e la figa anava s'espotir pel sòl dins un bruch mofle. Quand sortiguèt de son ajocador lo ser èra tombat. Lo flume immens e suau s'estaloirava, esposcava de rebats d'argent-viu. Lo cèl virava al blau-negre. Una pichòta frescor montava. Al ponent, un canton d'espaci èra encara enfuocat. Davant lo solelh tremont, se retalhava lo puèg de Sant-Roman, ont anirián deman a las albas : brusc de pèira d'ancians ermitans, traucat de farfantelas coma una montanha d'Orient...

Abans de sautar, agachèt long del flume la pinèla amarrada davant Valabrega. Ne foguèt faròt², èra un bèl batèu ! Al pè de la figuèra sos companhs l'agachavan. Se sentiguèt plantat amont coma una agaça sus son nis.

- Òu, l'òme ! Nos as preparat lo tian de frucha per anuèch ? Nosautres avèm pescat...

Las Costières del velon d'aur, cap. 1, p. 7

¹ Ed. La Poesia, 2000.

² Fièr.

Qualques punts de trabalhar

- Los noms d'arbres en occitan, sovent al feminin – Exemples
- La descripcion gromanda e sensuala de la figa. N'inventar una per d'autres fruchas
- La vision de l'espaci, entre lo nis de l'arbre e l'asuelh
- La localizacion : cercar una documentacion sus l'Abadia de Sant Roman, autre amirador

Connaissance du Pays d'oc « Agach occitan »

La première chronique « Agach occitan » est publiée dans le n° 19 de la revue montpelliéraine *Connaissance du pays d'oc*. Ces chroniques, réunies en volume en 2004 par [les Presses Universitaires de la Méditerranée](#), parurent régulièrement dans la revue jusqu'au n° 81 (1988). Dans sa première livraison, le constat de Pécout est celui des deux langues qui composent l'espace occitan. Dans une revue dont l'essentiel est écrit en français, il n'est pas question de laisser à l'occitan le domaine du *folclòre vielhanchon* / folklore vieillot] ou la *color locala* [couleur locale] ; il s'agit de se placer dans une dynamique culturelle, un mouvement de reconquête.

Tèxte 1- Clapàs, bòrias e capitèlas³

Se vos passejatz per lei garrigas e lei Causses, avètz una impression de païsatge solitari, d'una mena de desèrt ont, de-còps, rescontratz un tropèu de fedas menadas per son pastre, e ont lo solèu ensuca. tot.

Lei clapàs de calcari blanc o gris, lei paretz arroïnadas que dessengan sus lei còlas de figuras que n'avem oblidat lo sens, son coma part d'un païsatge « naturau ». Pasmens son lo testimòni d'una ocupacion umana fòrça anciana, sens rompedura entre lo neolitic e lei temps industriaus.

De clapàs pertot

Aquelei ròdols son lo país de la pèira. L'argèli se rescontra puslèu dins lei tèrras bònas. La fusta es pas gaire abondosa : leis euses, de-còps lei pins, servissian mai de lenha per lei fargas o lei forns. Alara leis òmes bastiguèron ambé la pèira, que la pèira totjorn montava dau sòu.

Aquela pèira èra primièr una empacha per la cultura. Lei rancaredas, amb la gelada, lòng dei temps se degrunan e la tèrra es cubèrta de calhaus. Dempuèi lo neolitic, que s'aliguèt l'abament dau bestiari amb la cultura dei grans e leis establiments duradís, leis òmes entrepenguèron de « netejar » lo sòu. De milenaris de temps, acampèron lei pèiras per poder laurar quauquei camps dins de sòts, dubrir de dralhas per lei fedas, liberar d'airòus per batre lo blat o embarrar lei tropèus.

D'aquí, la pèira ven una riquesa. Per bastir d'ostaus o de jaças, claure lei tèrras, desseparar lei territòris, assolidar de restancas, aparar de camins, avián a posita non soncament çò qu'èra esparpalhat per lo sòu, mai tanben lei clapàs gròs ont amolonavan çò que sortissian dei camps. Ansin l'òme subvertís çò que la natura li balha, l'adaptacion au terrenç ven basi d'un biais de viure popular.

Deis oppida au « mur de la pèsta »

Sus tant de morres rocassiers, lei paretz de pèira seca sovent pron ben conservadas, espessas de dos o tres mètres, fan de barris que seguissan lei corbas de nivèus. Se tracha aquí deis *oppida* celtibèras e celto-liguras dau temps de la Tena, que se retròvan tanben en Catalonha, Espanha, Italia dau Nòrd, e dins leis Isclas de Corsega e de Sardenha. Au nòstre, lo d'Entremont es un dei mai coneguts amb Anseruna. Dau temps que lei civilizacions istoricas de Miègtterrana orientala (Fenicians, Grecs) començavan de fondar sei comptadors sus la còsta, lo reire-païs èra organizat a l'entorn d'aquelei fòrts de montanha. Mai tard, l'influéncia greca lei fa evoluir e lei Romans, quand an agut

³ *Connaissance du Pays d'oc* n° 26 1977

conquistat tot, arriba qu'aprofitechan lei construccions ancianas per bastir sei fòrts a elei.

D'autres murs, esparpalhats dins lo campèstre, gardan son mistèri. Se pòt pas gaire lei datar, ni mai saupre d'un biais segur per quanta tòca foguèron bastits, en l'abséncia d'objectes descavats. Corduran lei còlas e de-còps, leis arquijs comunaus e lei cadastres vièlhs mòstran que serviguèron de-lònga de tèrmes per lei proprietats.

D'unei murs de garriga aguèron d'utilizacions mai estonantas per nautrei, e mai recentas. Ansin lo "mur de la pèsta". Lei epidemias grandas de l'atge-mejan anèron s'acabant pas qu'au sègle XVIII. En 1630 la pèsta aviá sagatat pron mond. En 1721 una altra, partida de Marsilha ont èra estada menada per un vaissèu, s'expandís en Provença. De mesuras de seguritat gròssas son presas per pas que se propague. Un mur de pèiras secas e de potèus de fusta, de tres mètres d'auçada, es bastit dempuèi Sisteron fins a Avinhon. De portanèus gardats per lei sordats permeton de passar a la condicion d'aver una fuèlha de rota en règla. S'agissiá d'empachar la contaminacion dei províncias vesinas : Comtat e Dèufinat. Ròse fasiá un barri naturau ambé Lengadòc. D'aquèu Mur de la Pèsta demòran encara de tròc dins lei Monts de Vauclusa. La pèsta a passat, mai lei pèiras son demoradas.

Ostaus deis òmes e ostaus dei bèstias

Vaquí per lei murs. mai d'oneis encontradas son clafidas de construccions fòrça mai elaboradas. D'ostaus e de-còps de vilatges entièrs bastits amb lo mème procediment : pèiras secas sabentament empieladas o entrebescadas, sens mortier ni tapi ni cauç. Ara cruvèus vueges, abitats pas que dau vent e dei machòtas, de-còps encara utilizats coma remesa per leis esplechas, coma espera per lei caçaires o coma recates per leis amorós...

En Provença leis apelan bòris. Dins Gard, capitèlas. Mai lei doas paraulas son conegudas un pauc de-pertot en país d'Òc. Lo mond dison tanben cabanetas, cabanons, masets...

Dins Gard, mai que mai en País d'Uzès, lei capitèlas son nombrosas. Un vin de país fach per un agropament de cavas cooperativas n'a représ l'apelacion. Son en fòrma d'aubùs, es-a-dire que la cròta en encorbelament comença tre lo sòu, e leis anèus de pèiras subrepausats e concentrics son d'un diamètre de mai en mai pichòt, fins au trauc finau que servissiá d'escapament dau fum. En generau an pas qu'un sol mèmbe.

Leis bòris dei Plans de Provença son un pauc diferents. Se n'es recensat mai de 6000. La mitat son dins Leberon, Ventor, e lei monts de Lura. Lei fòrmas cambian segon leis endrechs. Siá en aubùs, siá en "capèu ponchut", siá en piramida, siá en cilindre cubèrt d'una cròta conica. Soventei-fes lei murs son de pèiras gròssas e la cròta, que servís de teulissa, es facha de lausas platas, pauc espessas, largas.

Çò mai interessant es la diversitat d'importància d'aquelei construccions. Dei bòris monocelularis fins a de vilatges entièrs amb lors carrièras e lors plaças. Ostaus deis òmes e pargues dau bestiari, lei bòris liuran quauquei testimoniats subre lors estatjants, mai sèrvan encara mai de mistèris.

De vilatges de pèira seca

A costat de Gòrdas, « lo vilatge negre ». Es un vilatge vertadièr, enrodat de barris, que ten pas luènh de dos ectars. Dedins i vesetz d'ostaus, d'ancians jardins desseparats per de parets, de pargues, d'airòus, de cistèrnas, de forns per lo pan e de construccions agropadas lònch d'andronas. Au mitan dau vilatge, la plaça bordada de restancas vos fai badar.

Lei cercaires sabon pas grand-cause dau Vilatge Negre e de si fraires esparpalhats entre lei plans. La teoria admesa, d'après l'avançament dei tecnicas per la vida jornadièra que se pòt deduire de l'afectacion dei bastiments, d'après l'estat dei construccions, es que seriá un vilatge de l'atge-mejan ont leis òmes fasián de cultura, de fedas, de pòrcs, de cabras. Mai lei cercas son pas gaire avançadas, an pas donat gaire de resultas. Per-de-qué de vilatges parièrs a costat dei vilatges "classics" de meteissa epòca ? Per-de-qué i a pas de traça dau crestianisme (capelas, cementèris, etc.) que d'aquèu temps reglava la vida collectiva ?

« Lo prat dei Clapàs »

Lei vilatjòts que tenon drech son considerats de-costuma de l'atge-mejan, o posteriors, fins au sègle XX ! Mai d'autrei son fòrça mai ancians. Pas luènh d'Ate, un plan entièr es cubèrt de cabanas arroïnadas, de murs escagassats. Li dison « lei claparèdas ». Lo nom revèrta ben que l'ensem èra dejà arroïnât, a l'estat de clapàs, e a mitat enterrat dempuèi de sègles, puèi que la formacion dei noms de luòc data pas de ièr. En mai d'aquò, una Carta dau sègle X li dònâ dejà lo nom de « prat dei clapàs »...

Lei Claparèdas, Bonieus, Lacòsta, Barbarenca, Croanha, Mane, Buòus, Sant-Miqueu de Provença : leis endrechs son nombrós de bòris aclapats ont s'es agut trovat de rèstas d'ocupacion umana protò-istorica. Poiriam ben èstre aquí davant lei construccion dau calcolitic (atge dau bronze) ont lei pastres e guerrejaires amainatjèron lei garrigas pendent de generacions, e lor donèron a pauc prè la cara que lor conoissem. D'espasas de bronze, de tests, son estats trovat. E lei cabanas de Fontboissa [tant coma lei de Lebós](#), a costat dau Pueg-Sant-Lop au Nòrd de Montpelhièr, son en trin dempuèi quauqueis ans de liurar ai cavaires un mobilièr calcolitic dau II millenari abans nòstra èra, que nos assabenta un pauc mai sus nòstreï originas.

Tot a l'entorn de Miegterrana

Leis indicas son encara tròp parcelàrias per reconstituir l'istòria dei pastres calcolitics e de lor civilizacion. Pasmens lei ponchs de comparason mancan pas. D'unei tecnicas arquitecturalas dei necropòlis de Micenas, dins Grècia arcaïca, lei vilatges fortificats o « nuraghi » de Sardenha ont l'art dau bronze fasiá flòri, lei cabanas de pèira de Balearas, de Malta, e de mai d'una encontrada d'Italia, se semblan, de-còps per lei plans d'arquitectura, de-còps per lo mobilièr de cavament que i foguèt descobèrt.

L'origina calcolitica e miegterranea d'aquelei construccion sembla establida. Dempuèi leis aubas de l'istòria, lei civilizacions qu'an pauc a cha pauc constituit lo fons uman e materiau d'Occitània, èran dins lo grand corrent d'escambis dei ribas miegterranas.

S'es bastit de bòrias e de capitèlas, coma o digueriam, fins a la debuta de nòstre sègle. A Sant-Blais, pròche Mar de Berra⁴, una capitèla bastida per un bergièr pauc de temps abans 1914 sus la tèrra que cubrissiá una vila oblidada, es estada conservada maugrat lei cavaments arqueologics e se quilha ara, sus son puèg, a detz mètres en subre dei roïnas grecas desenterradas. Es tot un simbòl.

Demòra encara de jaças grandas per la transumància, dins l'estil ancian de la pèira seca (amb utilizacion, tanben, de l'arca arredonida, qu'es mai recenta). Foguèron bastidas au sègle XVIII, moment grand de la civilizacion pastorala e de l'ocupacion dei tèrras-autas. Se'n pòt veire de fòrça belas dins leis Aups.

Fins a la guèrra de 14, i aviá dins lei vilatges de « muratièrs » especializats dins la pèira seca a costat dei maçons classics. Aquela tecnica èra part de la cultura populara, orala, transmessa de generacion en generacion. D'aquí son escrancament per la cultura oficiala, e lo silenci que s'es fach sus ela. Es tot un pan de la « cara resconduda » de l'istòria nòstra que s'agís de revelar. Lei coneissenças que n'avem, lei fau arrancar ai vièlhs qu'encara sabon, o au sòu per de cavaments arqueologics.

Bòrias, cabanas e capitèlas son encara aquí. Mai leis escabòts coma lei pastres an abandonat lo país. Es un pòble de mòrts que jais dins lei garrigas. E la vida tant animada que se pòt imaginar en vesent lei roïnas fa somiar d'un país vivent deman.

Qualques punts de trabalhar

Lo tèxt es fòrça long. Ne caldrà causir de tròces que pòdon permetre una soscadissa sus la relacion entre natura e cultura, sus lo fach que i a pas de paisatge « natural », e mai se d'unes endreches pòdon semblar ensauvatgits. La garriga, coma la coneissèm, es una creacion de l'òme. Pécut a desvolopat tota una reflexion sus l'imaginari de la garriga. [Veire la ficha en linha](#).

⁴ Cf. supra, presentacion de *Mastrabelè*

- Definir de qu'és la pèira seca. Demandar als estudiants de prene de fotografias de bastisons de pèira seca, de cercar a l'entorn d'eles d'artesans que ne coneisson la tecnica. Existís en Losera una associacion especializada : <https://www.pierreseche.fr/> - <https://www.facebook.com/abps48/> - Grand nombre de films video en linha.

Tèxte 2- Plantas de santat⁵-

Se parla fòrça de « Santat per lei plantas » e un fum de recetas popularas tòrnan sortir. Per d'unei, es una novèla « fe » que remplaça lei fes ancianas dins la medecina quimica, e qu'és seguida quasi religiosament. Pyslèu rebalar de mes una infeccion dei grèvas que d'emplegar d'antibiotics...

Per d'autrei, es una mòda. De s'anar crompar d'èrbas dei noms cantants vèrs un erborista, se dònán d'èrs « avançats ». Es ren qu'un suplement d'arma, a costat de l'enverinament medicamentós acostumat.

Entre aquelei doas tissas, i a aürosament lo biais de far de pron de gens qu'an gardat quauquei sovenirs dei menèstras que fasiá lor maire o lor mamet quand malautejavan, e que, aquèu saber, ensajan de l'enriquesir, de lo cavar, de lo possedar mai per lo faire mai eficaç. Tot en sachent que, au ponch onte ne siam, se remplaça pas un traitement mediau ren que per de tisanas, e que la vertut màger dei plantas es pas de garir magicament, mai d'ajudar l'organisme a renforçar sei defenses. E es a tu d'ensajar de menar una vida mai sanitosa pylèu que de creire que la menta, la sàuvia o la farigola faràn miranda en tres minutas.

Coma disián leis ancians amb un risolet, lei plantas, « aquò te purifica, aquò te santifica, e te laissa coma siás. »

Non pas garir, mai gardar la santat

Es una idèa pron expandida de creire que lei plantas, d'un còp e forçadament, « garrison ». Pensar aquò reven a reportar tot viu lo biais de far de la medecina industrialà sus la tradicionala. La medecina oficiala coneis pas que de malautiás, d'estats de marrit fonccionament d'una part precisa dau còs. Vòl reparar lei maquinas umanas. Lei medecinas dichas « naturalas » son mai que mai preventivas, an una tòca tota disparièra. Son fondadas non pas sus la malautiá, mai sus la santat. S'agís pas de vence un micròbi o de rapetaçar una fonccion, mai de mantene e desvolopar la santat a través de tota la vida.

La santat galòia

D'aquí, la nocion de « medecina » i a pas son sens corrent. L'òme es pas un « element flotejant » que se tracha de lo radobar quand es en pana, mai es dins un biotòp, i a d'interaccions entre lo còs, l'esperit, e lo mond a l'entorn.

La « medecina naturala », que la medecina dei plantas n'és una part : vaquí pylèu qu'un art d'empachar de morir, un art de viure larg ont medecina, cosina, sonhs dau còs, concepcion altra dau trabalh, sciéncia d'adobar l'ostau e art dau deslassament, son ligats sens traucs ni raras. Mai aquò's benlèu un ideau tròp exigent per èstre a la nòstra portada cada jorn...

Anam parlar aqueste còp de quauquei plantas dei país occitans. Es de ben veire que l'emplec curatiu dei plantas es soncament segondari. Tisanas amaras, pegomàs, emplastres sus de plagas, pomadas passadas sus de cremaduras, son fachs precisament per sonhar. Mai se la medecina quimica coneis ren que de potingas que te dònán marrida boca per tot lo repais, lei plantas son lo mai sovent, que siàgue en presa preventiva o curativa, integradas au plaser de manjar, de bèure o de sentir. La santat non pas coma punicion, e culpabilitat ("bèu ton siròp, o auràs pas de dessèrt !", mai au contrari coma joisséncia subtila dei boneis-èrbas...

La menta

Se'n tròva au nòstre doas varietats. La menta cultivada, d'un bèu verd, e lo mentastre, amb

⁵ *Connaissance du Pays d'oc* 34 1978.

de fuèlhas arredonidas, cubèrtas d'una borra blanca fina, e que creis dins la campanha aigalosa.

Era pron, autrei-temps, emplegada dins la cosina. Encara a l'ora d'ara, leis Anglès e leis Italians ne fan de sauças per acompanhar carn o peis. N'i a dins quauquei marcas de choingòm (mai la màger part contendon de clorofila artificiala), e se ne fai de siròps e de bonbonilhas. Lo tè amb de menta dei Tunisians refresca e còpa la set dins lei temps de gròssa calor. D'alhors la menta se retròva dins mai d'un plat de la cosina maugrabina.

En Occitània, la sauça de menta es utilizada per rendre mai leugièras, e mai agradivas au gost, de carns un pauc dificilas de digerir. Lei cacalaus-morguetas, o lei pichòts peis de mar fregits, ansin se pòdon acompanhar amb una vinagreta ben alhada onte de menta a trempat : aquela sauça es cosina de la scapicia dei italians miegjornaus, e de la cevicha dei iberics.

Menta o mentastre en infusion, coma dins la mangiscla, ajudan totei lei fonccions dau manjar : dònan d'apetís, fan salivar, butan a digerir. Es tanben una planta bòna, dison uneis autors, per lei paumons. Mai aquò es de verificar. Lei plantas an dejà pron de vertuts, sens que siàgue besonh de n'inventar d'autrei per ne far de panacèias.

La farigola

La pus correnta deis boneis-èrbas dau Miegjorn miegtèrran. Au sègle passat, èra en Provença lo simbòl dei Republicans de la « Sociala », que cantavan sus l'èr de la Carmanhòla, après 1848 :

*Plantarem la farigola
i arraparà, i arraparà ;
plantarem la farigola,
e la montanha florirà.*

E ne'n portavan un brot au revèrs de la vèsta...

La farigola s'atròva de pertot, e tota l'annada, dins la garriga. N'i a de divèrs gosts. Dins lo País Nissart, ne fan de sopas. Dins tot lo Sud d'Euròpa, un brot de farigola fai mai gostosas lei carns brasilhadas, e lo coniu o la lèbre rostits e en civet.

Lei tisanas de farigola son emplegadas coma bèure digestiu, per remetre lei convalescents e reviscolar lei gens fatigats : la farigola es un tonic poderós, un excitant que vos empacharà de dormir se, après sopar, ne prenetz en menèstra tròp fòrta. Mai una tisana en passant vos donarà de vòlha.

La sàuvia

En latin, es « la planta que sauva ». Per leis Ancians, de Ipocrates a Galian, per lei mètges arabs de l'Atge-Mejan qu'influencièron tan leis Occitans, per leis umanistas de la renaissança, per lei grands erboristas coma Lemery au sègle XVII, e dins la tradicion populara nòstra, la sàuvia es la reina dei boneis-èrbas. Es un reviscolant subre-eficaç que se disiá que « quora n'as dins ton jardin, t'esparnhas lo medecin ».

La sàuvia s'atròva sauvatja, e se cultiva tanben. Dintra dins un molon de preparacions, de tisanas compausadas, de vulneraris, d'aigardents, per usatge interior. Per l'usatge exterior, se ne fai de pomadas, de crèmas, d'aigas de colonha de l'ostau.

La sàuvia beguda regulariza lei fonccions dau fetge. E lo fetge es lo filtre dau còs, lo cruvèu dei sustàncias marridas, l'usina de netejatge dau sang, e un dei mèstres de la bona santat generala : leis maus de tèsta o crisis de fetge s'esvalisson lèu ambé doas o tres bòlas de tisana de sàuvia fòrta, cauda, e pas sucrada. S'avètz lo raca-vòmi en autò, un pauc d'aigardent de sàuvia vos farà de ben. Se l'avètz de tròp manjar o tròp beure, o de mal manjar e mal beure, e ben de sautar un repais e de lo remplaçar per de sàuvia vos farà racar e vos tornarà la santat.

« L'aiga-bolida sauva la vida... »

La sàuvia s'emplega tanben dins la cosina, mai que mai per perfumar e aleugierir la carn de pòrc. Mai la panacèia dei « maus de ventresca » es l'aiga-bolida. Quand avètz, après aver fach tintèina, lei cambas moligassas e la tèsta pesuga, l'aiga-bolida, a l'uncòp receta culinària e remèdi, es tot indicada. Mai fau pas manjar altra causa dins lo repais.

« L'aiga-bolida sauva la vida ». Metètz una bona ponhada de fuèlhas de sàuvia dins l'aiga

freja. Farètz caufar e prendre lo bolh, après aver ajustat de grums d'alhet pelats, tres o quatre per cada persona. Quand l'alh es cuèch, quitatz lo fuòc.

Entretemps, aurètz pausat dins lei siètas de lescas de pan un pauc dur, o rostit. Vuejatz dessús de bolhon (aurètz levada la sàuvia dau topin) e lei grums d'alhet. Amb un pessuc de sau e pebre e una bona culhièra d'òli d'oliva, l'aiga-bolida es prèsta.

N'i a qu'ajustan d'uòus, o de fromatge raspat. Es pas que siàgue pas bon, mai aquò manca son efiech curatiu, per qu'es tròp ric per un fetge engorjat e un estomac fatigat. N'i a d'autrei qu'apondon a la sàuvia d'autrei plantas, farigola o una fuèlha de lausièr. Se pòt far. Mai lo fons de l'aiga-bolida, son element actiu, aquò's lo rescòntre entre la sàuvia e l'alh bolit.

L'art dei plantas es grand, que tròva a far la tisana de gavèus e, quand n'avem abusat, tròva a nos reviscolar ambé la tisana de sàuvia...

Tornarem sus aquèu sicut de l'emplec dei boneis-èrbas. Cadun pòt prene en man a l'uncòp sa santat e la descubèrta de la natura.

Qualques punts de trabalhar

- Una enquesta sus las practicas popularas a l'entorn de l'usatge medicinal de las plantas : de qué ne demòra ?
- La cosina amb las plantas : cercar de receptas e compausar un libre collectiu illustrat (o una mòstra)
- De qu'es « la tisana de gavèus » ?

Tèxte 3- La caça⁶

Setembre fa la parada, dins lo reprovèrbi : « leu siáu lo mes mostós e vinassós. Chauchem, per que raje lo sang dei grapas ! ». « La vinha fa mala cara quand li prenon lo rasim », segon la cançon. Mai nautrei fasem lipa-lapa e bona vida dau vin novèu. L'autone es lo temps dei recòrdas, e tanben aquèu dei campairòus ; e tanben de la caça... La caça, de totjorn, trovèt plaça dins la coèrèncià dau rapòrt deis òmes ambé la natura. Ara pèrd de son evidéncia. La caça, fusion dins la natura, comunion amb ela, o barbariá, arcaïsme ? « Sòna tei chins, l'autone dis », escriu Max Roqueta dins un poèma. E ben, sonem lei...

L'ancian temps dei grandas caças

Lei davancièrs de l'òme caçavan pas : manjavan de fruchs e de granas, e de còp en còp sembla qu'acampavan quauca bèstia mòrta, o d'autrei que se podián ben agantar : de cacalaus, d'aucèus au nis, d'insectes. Puèi aguèron d'autrei besonhs en sortent dei sèuvas, e sei cervèus, cotria ambé sa man, evoluiguèron pron per que esclatèsson lei còdols, puèi que talhèsson la pèira, e qu'ansin inventèsson l'otís. Alara venguèron caçaires. E tot en rapugant granilhas e plantas, trovèron dins la carn dei bèstias que ara seis armas-d'ast lei podián agantar, de proteïnas tota prèstas.

Era per elei una question de poder viure. E tanben foguèt un dei paramètres de l'evolucion. Tiravan d'aquí una biaça abondosa, e tanben lei necessitats de la caça butavan a melhorar leis otís, e a engrandir l'organizacion sociala. Per lo pichòt caçum, èra simple. Mai per tuiar de mamots, o sagatar de tropèus de cèrvis o de cavaus sauvatges, faliá faire d'emboscadas, rabatre lei bèstias vèrs lei paluns e leis atacar un còp enfangadas, o ben lei butar vèrs de puègs onte, de la paur, se desbauçavan. Faliá per aquò una solidaritat entre lei familhas e lei clans. Era donc un affaire de manjar, mai èra mai qu'aquò : lei pintruras de Lascaus, d'Altamira, e d'autrei baumas paleolíticas, mòstran que l'art, tant coma lo sens dau Sacrat, èran ligats amb aquela activitat vitala. Ansin ne foguèt puèi per totei lei pòbles caçaires de per lo mond : leis Indians dei planas d'America dau Nòrd, fondavan sus lo Bison non solament son sopar, mai tanben sei creires e sei mites.

La caça èra ansin la pòrta dubèrta sus lei mistèris materiaus e esperitaus dau mond. Era lo

⁶ *Connaissance du Pays d'oc* n° 41 1980.

ligam escret e rituuau entre l'òme e la natura d'ònte sortiá : ela lo fasiá viure, èu la coneissiá d'a-fons, e faliá qu'entretenguèsse sa benvolença e sa fertilitat.

Dins lei temps istorics, mai d'un pòble contunhèt - e contunha - de far de la caça aquèu ligam. Se lei civilizacions classicas, greca e romana, fasián de sacrificis ai dius, lei Celtas consideravan que la caça n'èra un, de sacrifici : lo dieu-cèrvi Belenòs governava la vida, la mòrt, e lo regrelh de la natura ; e quand lei Celtas caçavan lo cèrvi a través dei forèsts, son itinerari, e aquèu de la bèstia caçada revertava la passion dau diu. Moriá dins l'alalí per que leis òmes se noirigon de son còs, e per que pòscon regrelhar lei plantas e lei bèstias.

A l'Atge-Mejan, la feudalitat fa de la caça lo domèni reservat de la casta dei senhors. Lei païsans meton d'escondons de laç per lei conius e de tindèlas per l'aucelilha, de que agrementar l'ordinari dins un temps onte i aviá ren que lo pòrc coma carn per tota una annada. Mai quand son agantats, de-còps pagan aquèu braconatge de sa vida.

A partir dau sègle passat, la caça ven un passa-temps e mai una passion dins totei lei campanhas (se volètz saupre coma òm pòt èstre afogat e apetegat, legir "la caça dei bartavèlas" dins lo libre de memòrias de Marcel Pagnol "La gloire de mon père"). Es coma un revenge democratic. E tanben es ansin afortit lo drech de gardar un fusiú a l'ostau, que de-còps serve per lei luchas socialas. Dei païsans provençaus revòutats còntre lo còp d'Estat de Loïs-Napoleon en 1851 dusc'a Montredon, lo fusiú de caça es l'arma dau pòble quand pòt pus suportar lei tiranias.

Lei « Caçaires de la Bòna » : una tradicion pron perduda

La caça tradicionala, coma la conegueriam de nòstrei paires o de nòstrei papets, e tala coma contunha dins quauquei campanhas, èra un tot coèrent. I a cent ans, i aviá de caçum a molon, de sauvatgina a bòudre. I aviá pas encara la mixomatòsi que fai perir lei conius, ni mai lei pesticides e erbicides dins lei camps, qu'empoisonan tota la cadena alimentària dempuèi leis insectes dusc'ais aucèus e a l'òme. Una poblacion mai esparpilhada a través de tot lo país, de culturas mai diversificadas e pas tant de concentracions urbanas o rotieras, tot aquò fasiá abondosas lei bèstias. I aviá fòrça caçaires : quasiment cada païsan. Mai cadun trojava son compte.

Una mena de còdi d'onor de la caça s'èra establít, qu'a durat dusc'a-n'aquestei darnièras annadas (qu'èra seguit, au mens, quand lo caçaire èra pas solet...) Quand comenceri de caçar, pichòt, ambé mon paire, èra pas question per èu de tirar un perdigau que caminava (faliá esperar que s'envolèsse), ni una lèbre dins son jaç, ni un coniu o un faisán que se vesíá qu'èran tròp pichòts. I aviá aquí coma l'idèa que faliá aprofiechar lei riquesas de la natura sens leis agotar, una mena de sentiment ecologic. A l'ora d'ara, aquò exista encara, mai es una subre-vivència. Ben de caçaires tiran sus tot çò que passa, tuian d'aucèus de preda que son d'una utilitat granda, o de lapinons, o de truèias prens...

Dejà, dins lo temps, aquelei que respiechavan pas lei Leis de la caça trovan a se faire mochar. J. Crespon publiquèt a Nimes en 1844 una « Fauna dau Miegjorn » onte recensa e explica totei leis espècias d'Occitània, en Francès, en donant lo nom francès, latin e occitan de cada animau. Per lo Perdigau, escriu :

« Aquela bèla espècia de perdigau roge, Perdrix Rubra, es abondosa dins nòstrei endrechs. S'atròva sus lei plans, sus lei còlas, dins lei bòscs, au mitan dei vinhas. Aquò's la caça mai agradiva en cò nòstre, mai que mai dau mièg d'Avost dusc'a la fin dau mes de Setembre. Se sap qu'aquela espècia se multiplica fòrça, e la maire a per sei pichòts un amor dei pus remirables. Que se jamai sosprenes sa joina familha dins lo campàs, emplega tota mena de mejans finòchos, e crenta pas de contrastar lo dangièr per la salvar. Lei mascles son fòrça ardents e apassionats a la Prima. Varalhan, per trovar una feme, e cantan fòrça per qu'aquela d'aquí respònde a sa votz. Mai aquò sovent lei mena a la mòrt, que de personas sens pietat per aquelei aucèus, aprofiechant son deliri amorós, se rescòndon, e fan lo crit de la perdriz, e tuian l'aucèu sus plaça.

Coma ai començat de parlar d'aquò, dirai tanben que deuriam èstre mai umans amb aquela paura maire que passa d'oradas acatada sus seis uòus per lei rescaufar ; e deuriam la protegir còntre lo dangièr, luòga d'anar metre de trampelas a l'entorn de son nis, per fin que sei nombrós pichòts moriguèsson pas avans d'èstre nascuts ; e qu'es un crime, segon lei Leis de la natura, que vòl que

totei lei menas de bèstias se multipliquen.

Lo perdigau roge viu en França, mai es mai comun dins lo Miegjorn que dins lo Nòrd. Sa carn, subretot aquela dei joines, es dei pus gostosas. »

Onte ne siam ara ?

La caça ara ? I a pus ren... De perdigaus o de faisans de gabiòla, fotuts de fòra la velha de la caça, e que bolegan pas sus sa branca, aquò's mai de galinas que de caçum... E puèi fòrça pòrta-fusiu (que siágon de la vila o que siágon paisans), qu'an perdut lo ligam ancestrau ambé la natura, son venguts ren que de sagataires : ambé sei talky-walky e seis èrs de comandòs de sota-prefectura, parton far de batudas au singlar coma se fasián una pichòta guèrra... Descargament de l'agressivitat, dei frustracions e de l'esbrofa, aquelei sortidas, sovent, fan de la caça un marrit au carnavau. Tròp de caçaires ? De-segur. Subretot de caçaires indignes de l'èstre. L'establiment d'un examen per lo permés de caça es lo primièr pas. Mai la tria se fa tròp sovent per l'argent : lei rics van caçar dins de resèrvas privadas, leis autrei caçan de crotatàs... Faudriá poder ligar lo drech de caçar ambé la coneissença e l'amor dau mitan naturau. Un fin caçaire sap trevar bòscs e combas : es un bon tiraire, mai es pas un cow-boy : mai que mai sentís lei vibracions prigondas de la natura.

L'avenidor de la feruna, coma l'avenir de la caça, es dins l'avenidor de nòstra societat tota : n'en finir amb una destrusiment dau mitan, una pollucion generalizada, per que lei bèstias (coma leis òmes) pòscon viure a son aise. Alara la caça poirà tornar venir largament un espòrt e un art.

Caça e biais de viure

Lo plaser d'una caça ven pas de la talha dau caçum ni de la longor dei plumas de la coa... Una dei pus apassionantas es aquela dau « menuet », dei pichòts aucèus. Legir sus aquò lei paginas remirablas de Max Roqueta dins *Verd Paradís*.

I a la caça a l'espèra, dins un cabanon de brancas a mitat enterrat, e ambé de simbèus (aucèus en gabiòla, o siblet, o benda registrada sus manhetofòn) qu'es aici tradicionala. Garnís ta biaça, mai es ben tròp sedentària. Ren remplaça l'itinerari, la quista, lo rescòntre, per tirar au vòl lei calandras, lei calandretas, lei mèrles, lei tordres, lei chachàs, lei beca-figas, lei cuòus-blancs, lei quinsons, lei rigauds, e tanben lo perdigau roge o gris se s'atròva, e la calha se jamai passa...

...Un pichòt matin fresquet en rara de Crau o de Camarga, sus lei restobles : l'alauseta monta e davala, coma per acompanhar lo solèu ; es aquela de Ventadorn, que mòu « de jòi sas alas contra'l rai ». E la seguisses amb ton fusiu, esbarlugat e clarvesent, prenes teís amiras tot en dintrant dins sa dança.

De vinhas rossas, sus lo pendent d'un morre. L'autone a fach tornar lei tordres. Se son empegats ambé lei moissèlas que demòran. Solèu tremont. Quand ne'n tiras un, que lo veses tombar drech, e que l'acampas, tot ponctuat de negre e de blanc amb un degot de sang roge, as macat un pauc la patz a ton entorn. Mai ié siás, dins aquela patz, te ié fondes dedins, e sentes coma un regonfle de reconeissença per aquela rapuga d'aucèus que te siás facha. Es mai qu'un plaser, una jòia.

Vaquí en tres mòts çò qu'es per ieu lo fin fons e la cima de la cosina, e una fèsta dau gost : prenètz de tordres ; lei fasètz faisandar quauquei jorns (au mens tres o quatre) segon çò que vos agrada ; lei plumatz, lei vuèjatz pas (lo dedins va donar un gost naut) ; per cadun una barda de pichòt salat, puèi sus una lesca de pan amb un morcèu de burre, e zo, au forn. Quand es ben cuèch, tot se manja. Es quaucaren que se pòt pas contar. Es un pauc coma de bèure de vin dau Levant sota leis aubres d'una oasis, coma de manjar de melinjanas mitonadas a pichòt fuòc dins un vilatge blanc de Miegterrana, es un pauc coma de raubar de figas ben maduras sus la figuèra a l'ora que cantan lei rossinhòus...

Coma disiá Salvador Dalí en manjant d'ortolans : « Aquelei pichòtas bèstias son estadas fachas per nòstra delectacion... » S'un jorn ne'n podem pus ges manjar, e que foguessiam reduchs a d'emplastres de sojà, alara sarà benlèu lo debut de la fin de la civilizacion.

Qualques punts de trabalhar

- Cossí es presentada la caça dins lo tèxt ?
- L'autor destria mai d'una mena de caça e mai d'una mena de caçaires : explicatz.
- Trabalh d'expression orala : organizar un debat per o contra la caça
- Cossí explicar l'anecdòda de la fin sus Dali ?
- Raprochar lo biais de veire de Pecout amb lo de Max Roqueta : extrach de « Pluma que vòla » : « Quand l'estiu amadura e fai blau cada grun de pivèrna, blau d'un blau de verin, tota tota l'aucelilha boscatièra la ven becar : los pichòts peses, las coas rossas, los bartassiers, los boets e, de còps, los rossinhòus pensatius qu'amudís lo temps de la grand calorassa. E tanben d'aucelonets que son miracles de vida. Sa peitrina es un baujum de colors, amb de blau d'acièr e de roge de rovilh. »⁷.

Ara es vengut...

Ara es vengut lo temps de la becassa,
fuòlha banhada au rovilh dau valat,
ara tot bruch sus tèrra s'es calat
e tota esquila dins la jaça.
Soleta, aitalo lo fin degot de geu
que dins l'erba a l'auca perleja,
ara una estela dins lo cèu
amoçat belugueja.
Lo vèspre linde es sens esper
ras de l'aiga amagada
ont los aucèus venián, canton desèrt, l'ala mièg desplegada,
aucèus venguts dau blau de l'èr
au vent de l'automnada.

Caçaire de camin tardièr
te'n anaràs jos l'espandida
e sentiràs mesclat a ton alen
lo vent per quau es tota flor passida.⁸
Sòmis dau matin, p. 26

Tèxte 4 - La lenga de boca en boca⁹

Noms de plantas, de fruchs, de flors, coma noms d'endrechts, de rius, de tèrras, coma escais-noms individuaus o collectius : la lenga populara fa mòstra, per nomenar, d'una creativitat de totjorn. Entre leis elements que nomena, dessenha de correspondéncias, descubris de signes. La «creacion dau mond» es, dins lo lengatge, de-lònga inacabada...

Lo carnaval dau bestiari

« Carchòfle d'ase, melon dei sèrps, juvèrt dau diable... ». S'agís d'imatges, e tanben d'indicas praticas. D'una informacion. Tot çò qu'es «de sèrp» es marrit per manjar. Lo « juvèrt dau diable» sembla lo juvèrt de l'òrt, mas es empoisonat (la cigüa). Lo carchòfle d'ase, el, es una mena de cardon gròs, e verai que leis ases se'n pòdon apasturar, quand es jove... Mas i a tanben dins aquelei noms un animisme gostós. A partir de quaucas espècias cultivadas, conegudas, presas coma parangons, de

⁷ *Verd paradís*, ed. CRDP Montpelhièr, 2008 (4^{ena} edicion) p. 35 (1^{èra} ed. IEO 1961).

⁸ *Los Sòmis dau matin*, 1937.

⁹ *Connaissance du pays d'oc* n° 71, 1985.

comparasons son fachas per designar lei plantas sauvatjas. L'utilizator-òme es alara remplaçat per lo bestiari, bèstias veraias (ase, manjaire de cardons) o simbolicas (la «sèrp», emblema de çò poisonós). Ansin l'òme es desplegat a través de la natura, mentre que la natura, sei fòrças, sei floriments, sei verins, ven lo Doble dei fòrças contengudas dins l'òme. Lei devinhòlas, contes, biais de dire, reprenon o establisson aquela parentat. N'i a un molon d'exemples, coma aquèu coblet que se respond galòiamment a quaucun de curiós que vòl saupre ton nom :

- Coma t'apelas ?
- Cuòl de cardèla.
- Mon pichòt nom :
- dent-de-lion.

Lo «dent-de-lion» estent tanben una planta (lo pissenlièch). Leis interferéncias se veson nombrosas entre mond vegetau e mond animau. Fòrça plantas pòrtan dins son nom lo blason dau còs dei bèstias (atribut de fòrma, de color, de vertut o de dangièr) ; mas d'uneis bèstias pòrtan dins son escais «d'imatges» de plantas ; mai que mai dins la familha deis insèctes, dei reptils, deis amfibians, sentits coma primitius, pus pròches de la sòrga comuna dei fòrmas viventas, que leis «bèstias superioras». Ansin lo «bastonet», la «fuèlha de sause», lo parpalhon «flor negra». Aquò descriu de-còps, d'un biais sancèr, lo mimetisme animau.

I a una familha vegetala que recampa totei lei fantasmas esparpalhats dins lo groüm dau lengatge, que fa madurar aquel semen dins sa fertilitat : son lei Bolets. A la crosada dei jòcs de la lenga e dau jòc de l'agach, au fons dau mistèri de la naissença tant de la vida coma dau mòt, lei Bolets son lei grelhs d'un còs ramificat e rescondut, a l'espèra sota tèrra ; la part vesadoira de l'inconscient de la lenga...

La neissença-creissença dei Bolets es imprevista, inconeissabla, secreta, mitat de Dieu, mitat dau Diable. Atal n'es de sei noms. Masquetas, desguisaments, trasmudacions, instabilitat, caprici vesedor e rason resconduda : aquò's tot lo Bolet, tant semanticament coma dins la sèuva.

Òm tròva de-còps lo mot «campairòl» (coma lo francès «champignon» : çò que ven dins lei Camps) per dire l'ensem de la tribù criptogama. Mas aquel Campairòl es pron rar. Lo pus sovent, en Òc, se parla e s'escrivi de «Bolets». Es lo nom generic, mas tanben aquel d'una familha, aquela dei «cepas», tament correnta e presada, qu'es considerada coma la quita personificacion de l'espècia. leis autras varietats son donadas per lo nom de son aubre-aligat (pibolets, caniers...) o per una mirgalhadura de vocables alusius. En d'autres país d'Òc, lei causas se son passadas parièr, amb una altra espècia (totjorn la pus estimada, mas aquela «estimacion» càmbia segon lei climats, lei terradors, la tradicion...)

Ansin en Provença bassa, lo bolet, negre o blanc o jaune, exista, mas es una espècia entre leis autrei. Reina pas. Lo Bolet per excelléncia, aquèu qu'a donat lo nom generau, es la barigola, (es «l'aurelheta» dei Caussejards : la pleuròta). La receta dei «carchòfles a la barigola» a popularizat lo mot dins tota Occitània, e pus luènh. Tant de mudasons, dins lei tèrmes, aquò sembla per l'agachaire dau defòra, imprecís, neblós, primitiu... Que nani ! Lo Bolet es pas una mercandisa facha per èstre mesurada e avalorada coma lo sucre e lo carbon. Demanda un autre biais. Lei variacions de noms van amb de variacions d'emplec segon lo gras d'intimitat amb l'interlocutor, segon lo respiech o au còtra lo scepticisme qu'òm vòl mostrar. S'un vesin vos ditz : «me'n vau ai barigolas», es que va barrullar per acampar çò que trovarà, totas espècias confondudas ; la non-precision, l'emplec generic, permet una resèrva prudenta. Se vos ditz : «ai fach uèi quauquei barigolas», alara segon lo ton de la votz, lo gèst de la man, lei precisions de la frasa, comprendretz se s'agís de «barigolas-pleuròtas» o d'autres varietats, e quetas son... Aicí lo lengatge boletier es pas «paure», camina dins una ascensa, un despolhament, ont cada silenci, cada vuège e cada plen, an un sens. Ritualitat dau lengatge. E mai biais de dire que se restaca a la practica dau «nom secret» : i a de noms que cau pas dire (o alara «en tocant de bòsc» s'òm i es oblijat), e qu'òm remplaça per una masqueta, un faus-nas, un mòt-de-palha... Se ne'n parlatz a tòrt e a través, d'aquelei Bolets, perdètz amb elei l'aligança. I a una crenhença a leis apelar autrament que per metafòras, antifrasas, pseudonims. En mai d'un endrech, lo «lactari deliciós» es pron presat. Mas a pas jamai de nom «siu». Es dich «pinenc» (que creis dins lei

pins), o es dich sanguin, o Sang-de-Crist... Es definit per son aparéncia, sa color, son gost, o sa consisténcia carnuda. Son nom de Sang-de-Crist lo restaca ai legendas encara vivas que corron sus lei Bolets : son en comunicacion amb l'invisible (çò qu'es autentic : la massa mai granda de la planta es sota tèrra, dins lei filandras blancas ; la tèsta e lo pè son ren qu'una frucha que naseja) ; son un pauc de Dieu e un pauc dau Diable, o avem dich : au pinenc «Sang-de-Crist» respondon lei bolets de Satan e lei «cèucles de mascas» ont creisson, dins lei prats ben gras, mossalons, rosats, cocomèlas. E per virar a l'entorn dei Capeluts sens lei nommar, en d'uneis escasenças s'emplega la paraula pus blanca, la pus "sens gost ni gusta" que se pòsque inventar : «lei champignons»...

S'un cercaire de Bolets es avariçós de paraulas e d'entresenhas, se semena a son entorn, quand se tracha «d'aquò», de nebla e d'escuretat coma una sèpia raca sa tencha, poirà autanben vos contar pendent d'oradas, a caminar dins sèuvas e Causses, lei biaïes de viure e lei mistèris dei pòbles Bolets, amb totei lei mòts tecnicos que son necites. Mas liura alara un saupre rescondut ; es una iniciacion que trasmet per amistat, o per que lo saupre non se pèrde... E per çò qu'es deis «endrechs», dei «boletières», lo cercaire lei liurarà ren qu'a son darrièr badalh...

Mòrta e viva, la paraula en cavala

Lei noms d'endrechs se fòrman d'un biaïe semblant a-n'aquèu deis elements de la natura. La demòra de l'òme, lo terraire cultivat, son pas qu'un cas particular de l'espaci natural, lo pòl «plen» de la preséncia umana, que lo campàs sauvatge n'es lo pòl «vuège». Entre lei dos, i a quantitat de ligams. Dins l'usança dei noms e la representacion que lei gens se'n fan, l'etimologia es de pas gaire d'importància : un element segond, embricat dins leis autrei, sovent dessauput.

Prenem un terraire o una bòria que s'apela «canta-perditz» : per lei «sabents», vendriá d'un radica pre-indò-europenc «Cant-», la tèrra seca, la sòla rocassiera. Lo sens de «endrech ont canta la perditz» seriá una «contaminacion populara recenta» ; mentre qu'es aquò primièr per lei gens. Ansin la paraula viva es menorada ; la vida seriá çò que «contamina» çò pur, çò qu'embrutís lo nogalh de sens ! Lei saberuts nos faràn totjorn rire... Se pòt puslèu parlar de «captacion» deis etimologias, coma se capta una fònt per la socializar ; entre ela e la comunautat, se fa pache, e lo pache, quand cau, se renovela ; per integrar lo sòrga dau Sens e lo flus de la paraula dins lo cicle dei sasons, dins l'alènar dau mond.

Veicí, per legir, un tròç de «la Vièlha Mòrta», segon la version reculhida per Joan-Nové Pelen, e estampada dins «racontes populars d'en Cevenas». Una istòria bèla que retipa un camin iniciatic ; un jòc sus lei mòts que fonda lo País au travèrs d'un «Drama». Lo Mite trach, e dissògut, dins lo lengatge.

«... Vejaquí qu'una vièlha filha s'èra trobada maire. Mas per la comanda n'aviá pas parlat a la michanta Fada, sa vesina. Aquesta se facha, se met dins una colèra blua. Se ditz que, sus lo Mont Mars, se pòt veire encara dins las ròcas la marca de còps de talons que donava ! E mai vai querre la vièlha e li fai entre sas dents : «Bogressa ! as fach un enfant sens me'n avisar. Te condemni a desrabar aquí drech una gròssa lausa pus nauta que ieu, a la carregar tota ta vida sus ton esquina, sens t'arrestar, sens dormir, sens manjar, sens bèure, amb ton ase, ton enfant, ton chin. De-lònga ! ». Nòstra femna obeís, tira sa làupia de l'endrech que despuèi s'apèla lo Còl de las Làupias, la carga sus son oire, met son enfanton dins sa saqueta que quitava pas jamai, pren son ase per la correja e part amb son chin vèrs lo solelh qu'aviá pas encara trescolat. Lo filhon, malaut e mau sonhat, o benlèu estofat per la saqueta, morís lèu. La paura maire s'arrèsta juste per l'enterrar dins quauque endrech : es aquí lo Plo d'Enfant-Mòrt (lo Plan de Fònt-Mòrt).

La vièlha recarga sa làupia, tira son ase e repart. Un pauc pus luènh, al luòc qu'ara se ditz lo Cròs del Chin, la bèstia, companha de la Vièlha, s'escarlimpa sus una pèira e cai entre dos ròcs que faguèron sa tomba. Puèi, a quauque temps d'aquí, se fai una tronadissa e la pluèja se met a tombar. La vièlha s'assosta jos un ròc, esperant que l'auratge s'alonghe. Es lo Ròc d'Escota se Plòu.

E marcha longtemps encara la Vièlha ! Davala vèrs la rivièra que l'auratge, d'un còp, aviá rendut gròssa. Ensaja de travèrsar, mas l'ase, que sabí pas nadar, es emportat per lo corrent. L'endrech despuèi a pres lo nom de Nega Ase, e lo pònt, sus la rota de Sant Estève a Sant German, s'apèla encara per aquò lo pònt de Negase. La Vièlha, sai pas per quante biaïes, se sortiguèt de l'aiga

ambé sa pèira que pasmens la geinava, e escalèt l'autra riba.

A mesura que monta ara sus la montanha, la sòm la ganha, s'espossa per pas dormir. Es lo Sèrre de Mòrt de Sòm.

E nòstra malurosa contunha a barrullar. A freg a La Fregeire, pèrd un solèr al luòc que ne'n pòrta lo nom. Montant totjorn, plega jos lo fais que de mai en mai l'entamena. Escrancada, ablasigada, ara ne'n pòt pas pus. Escampa sa làupia, la Pèira de la Vièlha, a l'endrech que coma aquò s'apèla e ont es encara.

Pus leugièra mas aborrida, camina per la cima, per la dralha, e susa de fatiga e de paur, plora de son mau aquelas gotas que faràn lo Valat de las Gotas. Puèi, coma n'aviá pas pus ni son enfant, ni son ase, ni son chin, ni sa pèira, la Fadassa que de Mont de Mars l'espiava, se met a rire en s'escacalassant e la tuia sus plaça, d'un gèst, al Sèrre de Vièlha Mòrta.

Aquí s'acaba l'istòria de la Vièlha. N'i a d'uneis pasmens per dire que lo còs de la Vièlha fuguèt lèu entresecat, e que lo vent d'autone l'emportèt ailà devèrs Andusa e Quissac, al luòc de Vièlha-Seca. Se ditz encara que l'esperit de la Vièlha redola totjorn per lo Sèrre de Vièlha Mòrta. Quauque còp s'i fai la Dança de la Vièlha : adonc l'aura se lèva e bofa ben fòrt en virolant, vos empòrta lo capèl, vos escampa de tèrra e de pèiras per lo morre, vos asseta, derraba d'aubres e los trai en l'èr, vos redreça e vos fai dançar la Reborsièra, quatre torns d'un costat e quatre torns de l'autre, qu'es la Sant-Martinenca o « dança de Sant-Martin-de-Bobau ».

Laus ai noms que son plens coma d'uòus, e laus ai Bolets, carnaus e passadís coma lei fruchs dau lengatge !...

Qualques punts de trabalhar

- La poesia de la lenga populara : lo nom de las plantas. Demandar als escolans de collectar a l'entorn d'eles los noms de plantas en occitan. Verificar sus de documents scientifics (Josiana Ubaud, *Tresor dóu Felibrige...*)
- Menar una enquesta sus las practicas de culhida de plantas sauvatjas, sus de receptas, se fargar un quasèrn – o de documents numerics
- Los noms de luòcs, l'istòria e las legendas.